

Angelika Wojtan*

KARA ŚMIERCI A OPINIA SPOŁECZNA – WSPÓŁCZESNE WYZWANIA PRAWNE

W Polsce ostatnie wykonanie kary śmierci miało miejsce w 1988 r., po czym ogłoszono faktyczne moratorium (abolicja *de facto*) na jej wykonywanie¹. Co prawda kara główna nadal występowała w regulacji kodeksowej², przy czym moratorium ustawowe (abolicja *de iure*) na wykonywanie kary śmierci zostało wprowadzone za sprawą ustawy z 12.07.1995 o zmianie kodeksu karnego, kodeksu karnego wykonawczego oraz o podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywn i nawiązek w prawie karnym na okres 5 lat³.

Sporo zmian w omawianej materii wniosła Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r., lecz nie wskazała ona na jednoznaczny sprzeciw wobec

* Angelika Wojtan – doktor nauk prawnych. ORCID 0009-0001-5856-412X.

¹ Przemiany polityczne, ustrojowe i społeczne skutkowały tzw. faktycznym moratorium na karę śmierci trwającym od 1988 r. W jego efekcie Sąd Najwyższy konsekwentnie zamieniał wyroki kary śmierci na karę 25 lat pozbawienia wolności albo stosowano prawo łaski. Dodatkowo w 1989 r. przyjęto dwie amnestie. Pierwsza z 5.4.1989 r. dotyczyła umorzenia postępowania i darowania wyroków wszystkim skazanym, którzy pomiędzy 31.08.1980 r. a 23.05.1989 r. zostali uznani za winnych przestępstw politycznych. Natomiast druga amnestia z dnia 7.12.1989 r. zamieniała wyroki kary śmierci na karę 25 lat pozbawienia wolności. Zob. <http://www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/hasla/334097,amnestia.html> (dostęp 20.01.2021 r.), ustawa z 7.12.1989 r. o amnestii, Dz.U. z 1989 r. Nr 64, poz. 390. Kodeks postępowania karnego wprowadzał obowiązek przedłożenia Radzie Państwa (a później Prezydentowi) akt wszystkich spraw, w których kara śmierci została orzeczona wraz z wnioskiem Prokuratora Generalnego o ułaskawienie. Rada Państwa nie była ograniczona żadnym terminem na rozpatrzenie tego wniosku, a w tym czasie nie można było kary wykonać. Zob. R. Balicki, *Zniesienie kary śmierci w Polsce [w:] Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw jednostki*, Wrocław 2014, s. 19.

² Zob. art. 30 ustawy z 19.04.1969 r. – Kodeks karny, Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.

³ Zob. art. 5 ustawy z 12.07.1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego oraz o podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywn i nawiązek w prawie karnym, Dz.U. Nr 95, poz. 475.

kary śmierci. Niemniej w art. 30 Konstytucji RP wskazano, że godność człowieka jest przyrodzona, niezbywalna i nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona są obowiązkiem władz publicznych⁴. Kolejno art. 38 Konstytucji stanowi, iż Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia⁵. Zatem z art. 38 wynika „zakaz wprowadzenia do ustawodawstwa zwykłego kary śmierci, jak również innych instytucji zakładających umyślne i celowe pozbawienie człowieka życia przez organy państwa”⁶. Podkreślić zatem należy, że nie jest dopuszczalne, by w systemie prawnym powstawały akty prawne sprzeczne z Konstytucją, która stoi na straży wartości, jaką jest życie ludzkie, więc sankcja w postaci kary śmierci naruszałaby tę wartość.

Kolejna regulacja – ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny, wprowadzony w 1997 r. – zastąpiła karę śmierci karą dożywotniego pozbawienia wolności⁷. W uzasadnieniu do projektu kodeksu karnego wskazano, że kary śmierci „nie da się pogodzić z zasadą godności człowieka i współczesnym systemem wartości [...]”

⁴ Zob. art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483ze zm. (dalej: Konstytucja RP). „Stosownie do art. 30 Konstytucji RP przyrodzona i niezbywalna godność człowieka jest nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Obowiązek ten powinien być realizowany przez władze publiczne przede wszystkim tam, gdzie Państwo działa w ramach imperium, realizując swe zadania represyjne, których wykonanie nie może prowadzić do większego ograniczenia praw człowieka i jego godności, niż to wynikające z zadań ochronnych i celu zastosowanego środka”. Zob. wyrok SAw Katowicach z 7.11.2012 r., I ACa 702/12, LEX nr 1239894.

⁵ Zob. art. 38 Konstytucji RP. W komentarzu do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej do art. 38 zauważono, że zadaniem tego przepisu jest ochrona prawna życia ludzkiego, z kolei problematyka kary śmierci powinna być rozstrzygana i regulowana przez ustawodawstwo bieżące. Takie stwierdzenie może świadczyć zatem o tym, iż kara śmierci nie jest zabraniana przez Konstytucję, lecz powinna być regulowana przez inne akty normatywne. Zob. W. Skrzydło, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.97.78.483)* [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Kraków 2002, wyd. IV, s. 13.

⁶ Zob. wyrok TK z 30.09.2008 r., K 44/07, Dz.U. z 2008 r. Nr 177, poz. 1095.

⁷ Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 2022 r. poz. 1138 ze zm. (dalej: k.k.); zob. art. 32. W orzecznictwie można spotkać pogląd: „Kara dożywotniego pozbawienia wolności jest zarezerwowana dla przypadków, w których spełniane są jednocześnie dwie przesłanki: po pierwsze czyn jest tego rodzaju, że brak jest jakichkolwiek okoliczności łagodzących lub są one pomijalne, a przy tym występują liczne i ważne okoliczności obciążające (np. zabójstwa wielokrotne, ze szczególnym okrucieństwem, w warunkach recydywy) i po drugie – są okoliczności dotyczące sprawcy przemawiające za tym, że jest on zdemoralizowany, że konieczne jest jego trwałe odizolowanie od społeczeństwa, albowiem nie rokuje on w ogóle nadziei na poprawę”. Zob. wyrok SA w Szczecinie z 14.03.2019 r., II AKa 246/18, LEX nr 2723279. Ponadto Sąd Apelacyjny we Wrocławiu stwierdził: „Kara dożywotniego pozbawienia wolności to kara wybitnie odwetowa o charakterze eliminacyjnym (zabezpieczającym), ukierunkowana na funkcje społeczno-prewencyjne oraz izolacyjne. Wprowadzenie kary dożywotniego pozbawienia wolności jako substytutu kary śmierci potwierdza, że jej zasadniczym celem ma być zabezpieczenie społeczeństwa przed niebezpiecznymi sprawcami najpoważniejszych przestępstw”. Zob. wyrok SA we Wrocławiu z 22.11.2017 r., II AKa 323/17, LEX nr 2432036.

wyniki badań kryminologicznych przemawiają przeciwko tej karze”⁸. Natomiast art. 3 Kodeksu karnego stanowi, iż kary oraz inne środki przewidziane w tym kodeksie stosuje się z uwzględnieniem zasad humanitaryzmu, w szczególności z poszanowaniem godności człowieka⁹. Oznacza to więc, że współczesne prawo karne zostało oparte na zasadach odnoszących się do poszanowania godności człowieka, ochrony podstawowych praw jednostki, w tym prawa do życia, zatem pozostawienie w porządku prawnym kary śmierci byłoby sprzeczne z Ustawą Zasadniczą i wynikającym z niej zasad.

Także Unia Europejska, oprócz rozwijania współpracy pomiędzy państwami członkowskimi, troszczy się o podstawowe prawa człowieka, a tym samym przeciwdziała karze śmierci. Oznacza to więc, że przynależność Polski do Unii Europejskiej skutkowałą niemożnością wprowadzenia do krajowego porządku prawnego kary eliminacyjnej, bowiem skutkowałąby to wykluczeniem z przynależności do Unii¹⁰.

Ponadto Polska w 2000 r. ratyfikowała 6. protokół do Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności uchwalony w Strasburgu w 1983 r., który wprowadził bezwarunkowy zakaz stosowania kary śmierci w czasie pokoju¹¹. W latach kolejnych ratyfikowała również Protokół nr 13 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności znoszący karę eliminacyjną we wszystkich okolicznościach, w tym w czasie wojny lub okresie bezpośredniego zagrożenia wojną¹². Także w 2013 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej ratyfikował Drugi Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, zobowiązujący do rezygnacji

⁸ M. Mitera, M. Zubik, *Kara śmierci w świetle współczesnych doświadczeń systemów prawnych*, Warszawa 1998, s. 106.

⁹ Zob. art. 3 k.k.

¹⁰ Art. 2 Karty Praw Podstawowych stanowi następująco: „Każdy ma prawo do życia” oraz „Nikt nie może być skazany na karę śmierci ani poddany jej wykonaniu”. Z kolei art. 52 ust. 3 Karty wskazuje, że prawa przewidziane w *Karcie* mają takie same znaczenie i zakres jak odpowiadające im prawa zawarte w *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* (rozumianej łącznie z protokołami). Zob. *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, Dz. Urz. UE z 2007 r. Nr C 303/1 ze zm., Traktat o Unii Europejskiej, Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/30 ze zm.

¹¹ W art. 1 Protokołu nr 6 wskazano: „Znosi się karę śmierci. Nikt nie może być skazany na taką karę ani nie może nastąpić jej wykonanie”. Z kolei w art. 2 podjęto wyjątek od zasady wyrażone w art. 1, a mianowicie, iż państwo może przewidzieć w swoich ustawach karę śmierci za czyny popełnione podczas wojny lub w okresie bezpośredniego zagrożenia wojną, przy czym kara ta może być stosowana jedynie w przypadkach wskazanych w ustawie i zgodnie z jej postanowieniami. Zob. Protokół nr 6 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący zniesienia kary śmierci, sporządzony w Strasburgu dnia 28.04.1983 r., Dz.U. z 2001 r. Nr 23, poz. 266.

¹² Art. 1 Protokołu nr 13 stanowi: „Znosi się karę śmierci. Nikt nie może być skazany na tę karę ani nie może nastąpić jej wykonanie”. Zob. art. 1 i 2 Protokołu nr 13 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczącego zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach, sporządzony w Wilnie dnia 3.5.2002 r., Dz.U. z 2014 r. poz. 1155.

z kary śmierci w czasie pokoju¹³. Oba akty weszły w życie w 2014 r. i oznaczają ostateczną rezygnację z kary eliminacyjnej w Polsce.

Nadal jednak kara śmierci jest przedmiotem dyskusji i różnic w podejściu do tego zagadnienia. Zwolennicy i przeciwnicy kary śmierci prezentują różnorodne argumenty dla poparcia swojej opinii, bowiem wartością w omawianej problematyce jest życie ludzkie.

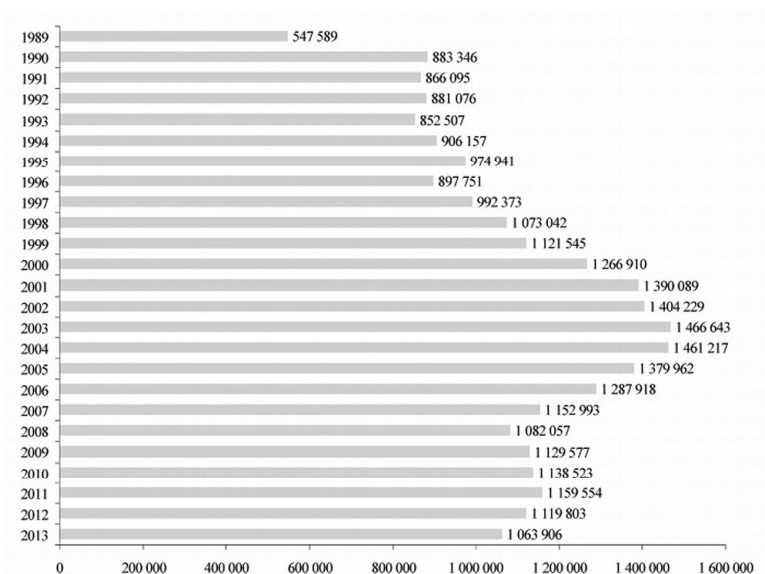
Pierwszym argumentem przeciw karze śmierci jest możliwość omyłki sądowej, co niejednokrotnie miało miejsce¹⁴. Kara śmierci jest karą nieodwracalną, więc jeżeli dojdzie do błędnej oceny dowodów, nieprawidłowo przeprowadzonego postępowania, mataczenia, a następnie do skazania na eliminację, ta nieodwracalna decyzja może zostać powzięta wobec człowieka niewinnego. Odparciem tego argumentu jest fakt, iż wyrok śmierci nie jest wydawany poszlakowo, rozwój techniki kryminalnej pozwala na dokładne zbadanie materiału dowodowego, a wydanie wyroku nie odbywa się w jednej instancji. Również niegdyś obowiązujące w Polsce kodeksy postępowania karnego i karny wykonawczy (z 1928 i z 1969 r.¹⁵) przewidywały procedurę odwoławczą oraz procedurę o ułaskawienie. Oznaczało to, że sprawa miała być zbadana przez kilka organów, by właśnie zapobiec omyłce.

Wśród społeczeństwa pojawia się poczucie zagrożenia rosnącą przestępczością, czym zwolennicy kary śmierci argumentują słuszność tej kary. Kara śmierci miałaby pełnić funkcję prewencyjną, a tym samym zapewnić bezpieczeństwo i spokój wśród społeczeństwa. W zasadzie nie jest to do końca przemyślany argument, bowiem metodą walki z przestępczością powinna być skuteczna działalność organów powołanych do ścigania i zapobiegania przestępstwom, a nie straszenie karą śmierci. Kara eliminacyjna nie jest rozwiązaniem tego problemu, bo jak się okazuje, jej istnienie w porządku prawnym nie wpływa na zmniejszenie stopnia przestępczości. Widać to na podstawie danych przedstawionych na poniższym wykresie.

¹³ Art. 1 Drugiego Protokołu Fakultatywnego podejmuje: „Wobec żadnej osoby pozostającej pod jurysdykcją Państwa-Strony niniejszego Protokołu nie wykona się kary śmierci” oraz „Każde Państwo-Strona podejmuje wszelkie niezbędne środki celem zniesienia kary śmierci w ramach własnej jurysdykcji”. Zob. Drugi Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, przyjęty w Nowym Jorku dnia 15.12.1989 r., Dz.U. z 2014 r. poz. 891.

¹⁴ Przykładowo w Stanach Zjednoczonych od 1973 r. aż 150 amerykańskich więźniów zesłanych do celi śmierci zostało później oczyszczonych z zarzutów. Zdarzały się również sytuacje wykonania wyroku pomimo poważnych wątpliwości co do winy sprawcy. Zob.: <https://amnesty.org.pl/subjects/kara-smierci/> (dostęp 20.01.2021 r.).

¹⁵ Zob. też: rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19.03.1928 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1928 r. Nr 33, poz. 313; ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. Nr 13, poz. 98.

Wykres 1. Liczba przestępstw stwierdzonych w Polsce w latach 1989–2013

Źródło: J. Warylewski, *Wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – diagnoza statystyczno-kryminologiczna wybranych aspektów* [w:] *Między nauką a praktyką prawa karnego. Księga jubileuszowa profesora Gardockiego*, Warszawa 2014, s. 337.

Do negatywnych zjawisk procesu transformacji ustrojowej, która zachodziła w Polsce od 1989 r., należy niewątpliwie zaliczyć wzrost dynamiki przestępczości oraz występowanie niekorzystnych zjawisk w jej strukturze¹⁶. Na wykresie widać, iż w 1989 r. odnotowano najniższy poziom przestępczości, przy czym w kolejnym roku uległ on zwiększeniu o 61,3%¹⁷.

¹⁶ Zauważyć należy, że tendencja wzrostu dynamiki przestępczości oraz występowania niekorzystnych zjawisk w jej strukturze wówczas występowała we wszystkich krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Było to spowodowane przede wszystkim dezorganizacją społeczną, spadkiem standardu życia, bezrobociem oraz gwałtowną zmianą statusu niektórych grup społecznych. Zob. E. Pływaczewski, *Główne problemy przestępczości w Polsce* [w:] *Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii = Current problems of the penal law and the criminology = Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie*, Białystok 1998, s. 343.

¹⁷ Kwestia niekorzystnych zjawisk w strukturze przestępczości powiązana była z wystąpieniem nowych lub eskalacją tradycyjnych zjawisk w płaszczyźnie technik i form przestępczości. W tym okresie wzrosła liczba przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu oraz mieniu, w połączeniu z agresją, przemocą i bezwzględnością wobec ofiar. Z kolei w latach 90. rozwinęła się także przestępczość zorganizowana. W latach 1988-1996 systematycznie wzrastała liczba zabójstw – w 1988 r. odnotowano 530 zabójstw, w 1990 r. – 730, w 1993 r. – 1106, a w 1996 r. – już 1134. Zob. *ibidem*, s. 344. Niezależnie od powyższego, nie można również pominąć w tej kwestii szybkich prób przebudowy polskiego systemu prawnego w okresie transformacji ustrojowej, co również przyczyniło się do stworzenia niejednokrotnie systemu wadliwego, zawierającego luki, niedopracowanego. Także

Zauważyć również należy, że poziom przestępczości zaczął intensywnie wzrastać od 1999 r. oraz na przełomie lat 2000 do 2004 był najwyższy¹⁸. Po 2004 r. poziom przestępczości zaczął ulegać zmniejszeniu, co mogło być również spowodowane emigracją ponad 2 mln Polaków, z czego większość stanowiły osoby pomiędzy 20. a 39. rokiem życia, czyli w wieku, który charakteryzuje największy odsetek sprawców przestępstw, oraz, w konsekwencji, więźniów (prawie 55 tys. więźniów w tym przedziale wiekowym przebywa w polskich zakładach karnych)¹⁹. W 2012 r. na emigracji przebywało 2 mln 130 tys. Polaków, w wieku potencjalnych – statystycznych przestępców, co – jak wcześniej zaznaczono – zapewne skutkowało również niższym poziomem przestępczości w kraju²⁰.

Wzrost poziomu przestępczości w Polsce po wprowadzeniu ustawy z 6.6.1997 r. – Kodeks karny oraz po ustanowieniu moratorium na karę śmierci, może być również powiązany z transformacjami społeczno-ustrojowymi, z rzetelnością statystyk policji oraz z usprawnieniem działalności organów ścigania i wykrywania przestępstw, w porównaniu do wcześniejszych działań organów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej²¹. Sukces organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, które notowały dane statystyczne z większą dokładnością, był także powiązany z rozwojem techniki umożliwiającej szybkie wykrywanie przestępstw oraz ich sprawców. Warto pamiętać, iż zasadniczo niski poziom przestępczości w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej mógł wynikać z nierzetelnych statystyk milicyjnych oraz polityki państwa, w którym nie było miejsca dla przestępczości, więc faktyczne dane mogły być fałszowane. Na podstawie tych argumentów można sformułować wniosek, iż wzrost przestępczości nie jest zależny od istnienia kary

rozwój techniki czy też większa swoboda w podróżowaniu za granicę stanowiły rozbudowę działań nielegalnych. Przełożeniem tego był rozwój struktur przestępczych oraz technik i form czynów zabronionych.

¹⁸ Tak gwałtowny wzrost przestępczości w Polsce w latach 1999-2004 spowodowany był rozwojem struktur przestępczości oraz nowych form i metod popełniania czynów zabronionych. Jak wskazuje E. Pływaczewski w publikacji *Główne problemy przestępczości w Polsce, w latach 90.* w Polsce następował wzrost przestępczości, takiej jak: przestępczość zorganizowana, terroryzm kryminalny, wymuszenia rozbójnicze, kradzieże samochodów, fałszerstwa, udział obywateli państw obcych w zorganizowanych grupach przestępczych, przestępstwa narkotykowe, łapownictwo, korupcja i przestępstwa o charakterze gospodarczym i finansowym, a także w tym czasie nasiliła się demoralizacja nieletnich. Zatem należy uznać, że rozwój i eskalacja przestępczości w Polsce przypadła właśnie na przełom lat 1999-2004. Więcej na ten temat: *ibidem*, s. 344-354.

¹⁹ J. Warylewski, *Wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – diagnoza statystyczno-kryminologiczna wybranych aspektów* [w:] *Między nauką a praktyką prawa karnego. Księga jubileuszowa profesora Gardockiego*, Warszawa 2014, s. 338.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Wykrywalność przestępstw w 1990 r. kształtowała się na poziomie 40%, w roku 2000 poziom ten wzrósł do 47,8%, a w 2011 r. wyniósł 68,7%. Zob. *ibidem*, s. 342; zob. również ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t. j.: Dz. U. z 2023 r., poz. 171 ze zm.).

Warto również nadmienić, że w 1990 r. rozpoczynała służbę nowa formacja – Policja. Zob. ustawa z 6.4.1990 r. o Policji, Dz.U. z 2021 r. poz. 1882 ze zm.

śmierci w porządku prawnym, tym bardziej że przestępstwa i tak nadal będą popełniane, niezależnie od funkcjonowania w krajowym systemie prawnym najsurowszej sankcji karnej.

Tabela 1. Różnice pomiędzy poziomem przestępczości w Polsce w latach 2014-2015

Rodzaj przestępstwa	2014 r.	2015 r.	Różnice między rokiem 2014 a 2015
	Odnotowane zdarzenia		
Liczba wszystkich przestępstw stwierdzonych w danym roku	915 081	833 281	Spadek o 9%
Bójki i pobicia	6 963	5 550	Spadek o ponad 20%
Przestępstwa rozbójnicze	13 868	10 210	Spadek o ponad 26%
Uszkodzenie rzeczy	47 360	43 777	Spadek o ponad 7%
Uszczerbek na zdrowiu	13 651	11 362	Spadek o 17%
Kradzież z włamaniem	106 902	94 680	Spadek o ponad 11%
Kradzież cudzej rzeczy	174 898	150 800	Spadek o 14%
Kradzież samochodu	14 123	12 634	Spadek o ponad 10%
Zabójstwa	532	502	Spadek o prawie 6%
Zgwałcenia	1 329	1 233	Spadek o ponad 7%

Źródło: <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/121461,Rok-2015-bardziej-bezpieczny.html?search=234333738> (dostęp 22.1.2021 r.).

Dodatkowo z danych prezentowanych w tabeli 1 widać, iż w latach 2014-2015 nastąpił znaczny spadek odnotowanych przestępstw. Może to wskazywać na poprawę bezpieczeństwa w Polsce, będącą efektem coraz lepszej pracy organów ścigania, większej wykrywalności przestępstw oraz mniejszej liczby popełnianych przestępstw kryminalnych. Także w 2018 r. odnotowano mniej przestępstw kryminalnych, w tym kradzieży, rozbojów czy uszkodzenia mienia, co skutkuje wysokim poczuciem bezpieczeństwa – 86% Polaków uważa, że w Polsce czuje się bezpiecznie²². Tak optymistyczne dane statystyczne mogą skutkować zwiększeniem zaufania do służb mundurowych oraz świadczyć o pozytywnych zmianach społecznych zachodzących w Polsce²³.

²² <https://statystyka.policja.pl/st/informacje/161093,Mniej-przestepstw-wysokie-poczucie-bezpieczenstwa-Polakow-podsumowanie-I-polrocz.html> (dostęp 20.01.2021 r.).

²³ Z ostatnich edycji badań oceny wybranych instytucji przeprowadzonych w 2020 r. wynika, że Policja po raz kolejny, czwarty raz z rzędu, jest jedną z instytucji publicznych najwyższej

Wydaje się, że kara śmierci powinna odstraszać potencjalnych sprawców przestępstw, lecz, jak się okazuje, nie wypełnia tego zadania²⁴. Najcięższe gatunkowo czyny nadal są popełniane, a istnienie kary śmierci w porządku prawnym nie wpływa zniechęcająco do ich dokonywania.

Badania empiryczne pozwalają wyróżnić kilka grup sprawców przestępstw: osoby popełniające przestępstwo pod wpływem emocji (najczęściej nie planują swojego czynu i same oddają się w ręce wymiaru sprawiedliwości, mając wyrzuty sumienia z powodu nagannego postępowania), przestępcy przejawiający tendencje autodestrukcyjne (dla takich osób kara może stać się zachętą do popełnienia przestępstwa), przestępcy niezdolni do przewidywania konsekwencji swoich czynów (dla nich kara nie będzie miała charakteru prewencyjnego, bo nie są w stanie przewidzieć konsekwencji działania) oraz przestępcy działający z pobudek religijnych, politycznych lub moralnych (groźba kary śmierci nie powstrzyma ich przed popełnieniem przestępstwa)²⁵. Taka klasyfikacja przestępców również ma wpływ na to, czy kara eliminacyjna faktycznie może pełnić funkcję prewencyjną, czy też nie. W zasadzie, popełniając przestępstwo, liczy się na uniknięcie odpowiedzialności karnej, zawsze istnieje prawdopodobieństwo, że organy ścigania nie ustalą sprawcy czynu. Takie ujęcie tego problemu, może umacniać poczucie bezkarności i chęć ponownego popełnienia czynu zabronionego. Tym bardziej to organy ścigania powinny doskonalić się w swojej pracy, by jak najszybciej wykrywać sprawców przestępstw i zapobiegać kolejnym czynom niedozwolonym. Dodatkowo fakt znajdowania się kary śmierci w katalogu kar nie oznacza, iż zostanie ona orzeczona. Sąd, wydając wyrok, musi dokładnie zbadać wszelkie okoliczności popełnienia przestępstwa, a także cechy podmiotowe sprawcy, by dopiero wtedy uznać, na jaką karę przestępca zasługuje, czy faktycznie będzie to ostateczna eliminacja. W dodatku sprawy tego typu są badane przez kilka instancji oraz przewidziana jest procedura o ułaskawienie, zatem ostateczne rozstrzygnięcie daje szansę na uniknięcie eliminacji ze społeczeństwa²⁶. Kara śmierci była bowiem orzekana

ocenianych, spośród wszystkich poddanych ocenie respondentów. Działania Policji w marcu 2020 r. dobrze oceniało aż 80% ankietowanych, a we wrześniu 2019 r. 75%. Zob. <https://www.policja.pl/pol/aktualnosc/186709,Policja-najlepiej-oceniana-instytucja-w-Polsce.html> (dostęp 20.01.2020 r.), *Oceny działalności instytucji publicznych. Komunikat z badań*, nr 38/2020, s. 11.

²⁴ Badania nad odstraszającym oddziaływaniem kary śmierci, przeprowadzone dla ONZ w 1988 r. oraz uzupełnione w latach 1996 i 2002, nie ujawniły wyraźnej zależności pomiędzy jej stosowaniem a liczbą przestępstw: „(...) badania nie dostarczyły naukowego dowodu na to, że kara śmierci ma większy efekt odstraszający niż kara dożywotniego więzienia. Jest mało prawdopodobne by udało się uzyskać taki dowód przyszłości. Hipoteza o odstraszającym działaniu kary śmierci wciąż nie znajduje potwierdzenia”. Zob. W. Stankiewicz, *Prawnomiędzynarodowe uregulowania kary śmierci na świecie*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2013, t. X, s. 46, <https://amnesty.org.pl/fakty-i-liczby-dotycz%C4%85ce-kary-%C5%9Bmierci/> (dostęp 20.01.2021 r.).

²⁵ M. Mitera, M. Zubik, op.cit., s. 29.

²⁶ Sąd Najwyższy w wyroku z 1971 r. wskazał: „Szczególny charakter kary śmierci (art. 30 § 2 k.k.) odróżnia ją wybitnie od pozostałych kar zasadniczych nadając jej znamię wyjątkowości. Winna

dopiero wówczas, gdy istniało duże prawdopodobieństwo, iż sprawca nadal będzie popełniał przestępstwa, będzie stanowił zagrożenie dla społeczeństwa oraz prawdopodobnie nie przejdzie pomyślnie procesu resocjalizacji. Oznacza to, że funkcja prewencyjna nie do końca jest realizowana przez karę śmierci²⁷. Tym bardziej można uznać, iż państwo, będąc bezsilne wobec przestępczości, wprowadza karę eliminacyjną, gdyż nie wie, jak zaradzić zagrożeniom i niebezpieczeństwu. Sytuacje niezaradności państwa były potwierdzane przez wprowadzanie dopuszczalności stosowania kary śmierci w warunkach wojennych. Ponadto ustabilizowana sytuacja polityczna w kraju również jest czynnikiem abolicjonistycznym.

W literaturze pojawia się również argument, iż stosowanie kary śmierci wpływa negatywnie na kulturę społeczną²⁸. Przede wszystkim pogląd ten ma odbicie w negatywnych doświadczeniach związanych ze stosowaniem kary śmierci, zwłaszcza z czasów, gdy kara eliminacyjna była instrumentem politycznym, pozwalającym na usuwanie przedstawicieli opozycji oraz gdy była metodą zastraszania społeczeństwa. Jest to racjonalny argument abolicjonistów, lecz trzeba pamiętać, że był to okres przede wszystkim komunizmu, gdy państwo polskie było zdominowane przez wpływy zza wschodniej granicy. Ciężko też mówić o wysokim poziomie przestępczości w tych czasach, gdyż większość zachowań było penalizowanych i zagrożonych najcięższą gatunkowo karą kryminalną. Społeczeństwo, w którym prawa obywateli nie są chronione ani respektowane, zaczyna się buntować, powstaje opozycja wobec władzy, zaczyna wzrastać poziom przestępczości. Tego typu negatywne skutki niewłaściwego stosowania tej kary faktycznie obniżają morale społeczne i wpływają bardzo negatywnie na kulturę społeczną.

ona mieć zastosowanie tylko wtedy, gdy z okoliczności, które sąd obowiązany jest uwzględnić w myśl art. 50 § 2 k.k. wynika, że ze strony sprawcy społeczeństwu stale grozi będzie niebezpieczeństwo w postaci zamachów na dobra podstawowe, pozostające pod ochroną karną, że najpełniejsze eliminowanie przestępcy ze społeczeństwa podyktowane jest nieodzowną koniecznością specjalnej ochrony ze względu na wybitne aspołeczne właściwości sprawcy, których żadna dolegliwość przewidziana w kodeksie karnym w formie pozbawienia wolności usunąć nie jest zdolna i że jest brak jakiegokolwiek rozsądnej prognozy odnośnie tego, że żadna kara sprawcy już nie zmieni i żadna, prócz kary śmierci, przed nim nie zabezpieczy". Zob. wyrok SN z 22.04.1971 r., III KR 56/71, LEX nr 21393; ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny, Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.

²⁷ W wyroku z 2019 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wskazał: „Należy przyjąć, że cele kary związane z prewencją ogólną wyrażają odmienną jej strategię, tj. strategię prewencji generalnej pozytywnej, społecznie integrującej, w miejsce odstraszającej. Celem tak rozumianej prewencji ogólnej jest wymierzenie takich kar, które utwierdzają w świadomości społecznej przekonanie o respektowaniu prawa, dają gwarancję skutecznego zwalczania przestępczości, tworzą atmosferę zaufania ludzi do obowiązującego systemu prawnego i potępienia, a nie współczucia dla ludzi, którzy to prawo naruszają. Innymi słowami, czynnikami decydującymi o takim działaniu prewencji ogólnej są nieuchronność kary, efektywność ścigania, szybkość jej orzeczenia i wykonania, przekonanie w świadomości społecznej o egzekwowaniu prawa, akceptacja orzeczonej kary jako sprawiedliwej, a więc nie przekraczającej stopnia winy sprawcy. Orzeczone kary czynią zadość tym wszystkim postulatom". Zob. wyrok SA we Wrocławiu z 24.01.2019 r., II AKa 237/18, LEX nr 2620795.

²⁸ W. Stankiewicz, op.cit., s. 45; R. Balicki, op.cit., s. 15.

W świecie cywilizowanym i opartym na praworządności nie jest dopuszczalne manipulowanie karą śmierci na potrzeby władzy. Każda kara powinna być sprawiedliwą, opartą na przepisach prawa. W przypadku kary śmierci pojawia się problem odwetu, więc czy tego typu posunięcie jest właściwe? Zasada odwetu była znana już w starożytności i towarzyszyła ludziom przez setki lat²⁹. Jednakże zmieniające się społeczeństwo, budujące kraj na zasadach demokracji i sprawiedliwości, nie powinno się mścić, ale skupić na idei resocjalizacji i pomocy sprawcy przestępstwa w powrocie do społeczeństwa. Ponadto celem kary jest wychowanie sprawcy przestępstwa. Z oczywistych powodów nie nastąpi to, skoro sprawca ma zostać wyeliminowany na zawsze ze społeczeństwa. Należy bowiem pamiętać, że stopień demoralizacji bywa niekiedy tak znaczny, iż wielu przestępców zapowiada, że po odbyciu wyroku powrócą do popełniania najcięższych przestępstw, czyli nadal będą stanowić zagrożenie dla otoczenia. Wtedy wydaje się, że kara śmierci, jest jedyną możliwą sanacją, pozwalającą uchronić społeczeństwo przed zagrożeniem w osobie sprawcy.

W obecnym stanie prawnym w Polsce kara śmierci jest niedopuszczalną karą³⁰. Zobowiązują do tego akty prawa międzynarodowego wiążące Polskę oraz prawodawstwo krajowe. Życie ludzkie, uważane za najwyższą wartość, umocnione

²⁹ Warto nadmienić, że prawo talionu to historyczna zasada prawa, wyrażająca jego sprawiedliwość według której sankcja była identyczna ze skutkiem przestępstwa. Wyrazem tej zasady jest starożytna sentencja „oko za oko, ząb za ząb”. Zob. K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, Warszawa 2001, s. 21.

³⁰ Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na przykładowe przestępstwa zagrożone karą śmierci w wybranych krajach. Lista czynów, za które grozi kara śmierci jest najbardziej obszerna w Chinach, bowiem obejmuje prawie 70 przestępstw, m.in. łapówkarstwo, spekulację, kradzież mienia państwowego czy przemyt. Z kolei w Japonii oraz USA kara śmierci grozi za popełnienie 47 przestępstw federalnych (zapis znajduje się w ustawie karnej z 1994 r. *Violent Crime Control and Law Enforcement Act*), m.in.: zabójstwo prezydenta oraz innych przedstawicieli państwowych wysokiej rangi, morderstwo dokonane przez więźnia, który dopuścił się ucieczki z więzienia federalnego, wykorzystywanie seksualne dzieci, którego skutkiem jest śmierć, wykorzystywanie seksualne w pozostałych wypadkach również skutkujące śmiercią, zabójstwo dokonane na zlecenie, napaść na bank oraz porwanie, w wyniku których dochodzi do śmierci, zabicie urzędnika pochodzącego z zagranicy. W Chinach, Egipcie, Indonezji, Iranie, Laosie, Libii, Malezji, Tajlandii, Zjednoczonych Emiratach Arabskich, Arabii Saudyjskiej i Jemenie sankcją w postaci kary śmierci zagrożone są przestępstwa narkotykowe. Także przestępstwa terrorystyczne sankcjonowane są karą główną w Egipcie czy Algierii. Ponadto w krajach islamskich karą główną sankcjonowane są przestępstwa obyczajowe, takie jak homoseksualizm, gwałt czy cudzołóstwo. W Indiach kara ta grozi za kontrabandę (samochody), a w Libii – spożycie alkoholu. Zob. W. Stankiewicz, op.cit., s. 37-38. Z kolei prawo polskie przewidywało karę śmierci za najcięższe zbrodnie, takie jak: zdradę ojczyzny (art. 122 k.k.), zamach stanu (art. 123 k.k.), szpiegostwo (art. 124 § 1 k.k.), zamach terrorystyczny (art. 126 § 1 k.k.), dywersję (art. 127 pkt 1 k.k.), sabotaż (art. 127 pkt 2 k.k.), organizowanie lub kierowanie szkodnictwem gospodarczym (art. 134 § 2 k.k.), zabójstwo (art. 148 § 1 k.k.), rozbój kwalifikowany (art. 210 § 2 k.k.), w czasie mobilizacji niewykonanie, odmowa lub nienależyte wykonanie rozkazu (art. 310 k.k.). Zob. art. 30 § 2 ustawy z 19.04.1969 r. – Kodeks karny, Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.; R. Balicki, op.cit., s. 16-19.

zostało przepisami prawa. Kara śmierci stanowi pogwałcenie prawa do życia. Państwo, które pozwala na nieprzestrzeganie prawa do życia, jest państwem nie-respektującym praw człowieka. Pozwala na pozbawianie życia ludzi, i to zgodnie z przepisami prawa³¹. Zwolennicy kary śmierci, niewątpliwie, odparliby ten zarzut, argumentując, że przestępca taki również pozbawiał niewinnych ludzi życia, stanowiąc zagrożenie dla społeczeństwa. W takim ujęciu pojawia się ponownie kwestia zemsty, która przecież nie powinna mieć miejsca wśród instytucji cywilizowanego kraju.

Przeciwno karze śmierci występuje zasada humanitaryzmu, która znalazła swoje miejsce również w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r., w ustawie z 6.06.1997 r. – Kodeks karny oraz w aktach prawa międzynarodowego. W art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wskazano, że godność człowieka jest przyrodzona, niezbywalna i nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona są obowiązkiem władz publicznych³². Kolejno art. 38 Konstytucji RP stanowi, iż Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia³³. Natomiast art. 40 Konstytucji RP stanowi o zakazie tortur, okrutnego, nieludzkiego, poniżającego traktowania lub karania oraz zakazie stosowania kar cielesnych³⁴. Z kolei art. 3 k.k. podejmuje, iż kary oraz inne środki przewidziane w tym kodeksie należy stosować z uwzględnieniem zasad humanitaryzmu, w szczególności z poszanowaniem godności człowieka³⁵.

Niewątpliwie kara śmierci jest karą okrutną, nieludzką, pozwala na zabicie w oparciu o przepisy prawa. Co do zasady skazanym nie powinno się dokładać dodatkowych cierpień fizycznych i psychicznych przed wykonaniem wyroku oraz w trakcie jego wykonywania³⁶. Lecz, co faktycznie odczuwa człowiek, który

³¹ Współcześnie prawo do życia rozumiane jest jako nakaz ochrony biologicznego życia człowieka oraz ustanawiania mechanizmów chroniących człowieka przed pozbawieniem go życia w efekcie działania organów państwowych. Zob. M. Mitera, M. Zubik, op.cit., s. 54.

³² Zob. art. 30 Konstytucji RP.

³³ Zob. ibidem, art. 38.

³⁴ Zob. ibidem. Zakaz stosowania kar cielesnych dotyczy przede wszystkim organów państwa i jego funkcjonariuszy, ale też przepisów dotyczących wykonywania kar orzekanych przez sądy. Zob. W. Skrzydło, op.cit., s. 13.

³⁵ Zob. art. 3 k.k. W Komentarzu do kodeksu karnego stwierdzono, że wyrażona w art. 3 kodeksu karnego „Zasada humanitaryzmu stanowi podstawową dyrektywę wymiaru kary i stosowania innych środków przewidzianych w prawie karnym; ma także oparcie w normach konstytucyjnych (por. art. 30, 38, 40, 41 ust. 4 Konstytucji RP), jak również w aktach prawa międzynarodowego (...)”. Ponadto „(...) oznacza przede wszystkim konieczność minimalizowania dolegliwości i cierpień przy stosowaniu prawa karnego i wykorzystywaniu jego sankcji tylko w granicach niezbędnej potrzeby”. Zob. M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 25.

³⁶ „Zasada humanitaryzmu, określona w art. 3 k.k., jest związana ze stosowaniem kar oraz innych środków przewidzianych w Kodeksie karnym i sprowadza się do minimalizacji cierpień, dolegliwości i innych niedogodności zadawanych w związku z realizacją norm prawa karnego”. Zob. postanowienie SN z 19.10.2010 r., II KK224/10, LEX nr 844423.

oczekuje na swoją śmierć, gdy ma wyznaczoną datę i godzinę, lub jak pod rządami poprzednich polskich kodeksów, nie wie, kiedy to nastąpi? Emocji, niestety, nie da się przewyciężyć. Strach i oczekiwanie to tortury dla skazanego, a przecież humanitaryzm domaga się szanowania godności człowieka, a nie torturowania go strachem. Również kara śmierci dotyka rodziny skazanego i osób wykonujących ją. Jest to cały złożony proces, wymagający zaangażowania wielu osób w uśmiercenie człowieka. Zwolennicy kary śmierci zapominają o przeżyciach psychicznych, nie tylko skazanego, ale i tych dodatkowych osób, które muszą w tym uczestniczyć i wykonać wolę prawa i społeczeństwa.

Retencjoniści uznają, iż metody wykonywania kary eliminacyjnej są humanitarne i szybkie, zakładają pewne i jednorazowe wykonanie wyroku, z poszanowaniem godności skazanego³⁷. Tylko jak przy jego uśmiercaniu można w ogóle mówić o godności i humanitaryzmie, które zakładają prawo do życia.

Abolicjoniści zamiast kary śmierci woleliby karę dożywotniego pozbawienia wolności³⁸. Tylko by realizować cele kary, należałoby przewidzieć możliwość ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie lub korzystanie z przepustek³⁹. Kwestia ta budzi jednak wątpliwości, czy osoba odbywająca karę w ciężkim więzieniu wychodząca cyklicznie na wolność nie będzie stanowić zagrożenia dla społeczeństwa. Z drugiej strony cel wychowawczy kary byłby zrealizowany, bo za poprawne zachowanie podczas jej odbywania przysługuje nagroda w postaci

³⁷ Na świecie stosowane są różne metody wykonywania kary śmierci: porażenie prądem, wstrzyknięcie substancji zawierającej truciznę, komora gazowa, ścięcie, rozstrzelanie, powieszenie skazańca, a także ukamienowanie. Zob. W. Stankiewicz, op.cit., s. 38.

Z kolei prawo polskie przewidywało wykonanie kary śmierci poprzez powieszenie, a w przypadku żołnierzy – rozstrzelanie. Zob. art. 109-112 ustawy z 19.04.1969 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. Nr 13, poz. 98 ze zm.

³⁸ W jednym z orzeczeń Sądu Najwyższego wskazano: „Sięgając po karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd powinien wyczerpująco rozważyć, a następnie szczegółowo uzasadnić, dlaczego konieczna jest trwała izolacja sprawcy w zakładzie karnym (co jest praktycznie równoznaczne z trwałą eliminacją, gdy chodzi o udział w znakomitej większości przejawów życia społecznego), a więc wykazać, że łagodniejsze kary izolacyjne przewidziane w sankcji nie mogłyby spełnić celów kary określonych w art. 53 § 1 kk. Jako karę najsurowszą, dożywotnie pozbawienie wolności wolno orzekać tylko wówczas, gdy brak w sprawie jakichkolwiek okoliczności łagodzących, a wzgląd na charakter sprawcy i jego szczególne społeczne właściwości każe wnosić, że żadna inna kara nie uchroni przed nim społeczeństwa”. Zob. wyrok SN z 13.02.1973 r., V KRN 530/72, OSNKW 1973, nr 6, poz. 74. We współczesnym orzecznictwie pojawia się również powszechny pogląd: „Celem dożywotniego pozbawienia wolności jest zabezpieczenie społeczeństwa przed najgroźniejszymi przestępcami, a także uczynienie zadość społecznemu poczuciu sprawiedliwości w razie popełnienia najcięższych zbrodni. (...) Kara ta zastąpiła karę śmierci i orzeczenia Sądu Najwyższego dotyczące stosowania kary śmierci powinny być odpowiednio odniesione do kary dożywotniego pozbawienia wolności jako najsurowszej, eliminacyjnej kary w katalogu kar”. Zob. wyrok SO w Zielonej Górze z 10.12.2015 r., II K 50/15, LEX nr 1958714.

³⁹ Art. 78 § 3 k.k. stanowi, iż skazanego na karę 25 lat pozbawienia wolności można warunkowo zwolnić po odbyciu 15 lat kary, natomiast skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności po odbyciu 25 lat kary. Zob. ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 2022 r. poz. 1138 ze zm.

choćby opuszczenia zakładu karnego. Gdyby skazany nie miał możliwości ubiegania się o wyjście na wolność, również oznaczałoby to naruszenie zasad humanitaryzmu, a także, nie mając już nic do stracenia, mógłby w zakładzie karnym komuś wyrządzić krzywdę. Człowiek taki do końca życia byłby pozbawiony wolności, odizolowany od innych ludzi, a w sumie pozbawiony normalnego życia, zostałby wykluczony ze społeczeństwa. Przecież to również byłoby niehumanitarne, godzące w prawa człowieka. Wydaje się, że kara taka jest gorsza od kary śmierci.

Nie zapominając o kwestiach ekonomicznych, koszty utrzymania więźniów są stosunkowo wysokie, więc dożywotnie pozbawianie wolności dotknęłoby również budżet państwa, lecz, jak się okazuje, koszty wykonania kary śmierci są o wiele wyższe. Wynika to z badań przeprowadzonych przez sędziego Arthura L. Alarcona i profesora prawa Paula M. Mitchella ze Stanów Zjednoczonych, którzy ustalili, iż procedura kończąca się wykonaniem kary śmierci jest 20-krotnie droższa od zwykłego procesu sądowego kończącego się wyrokiem więzienia⁴⁰. Wynik tego badania jest zaskakujący i paradoksalny, bo okazuje się, że taniej jest utrzymywać więźnia do końca życia, niż jednorazowo go uśmiercić. A wszystko wynika z rozbudowanej procedury w przypadku żądania kary śmierci oraz możliwości odwołań i ponownego rozpatrywania sprawy przed zapadnięciem ostatecznego wyroku. Należy pamiętać, iż procedury amerykańskie znacznie różnią się od polskich, lecz mimo to warto mieć na uwadze tego typu dane ekonomiczne, które również przemawiają za abolicjonizmem, gdy brak już argumentów natury moralnej.

Przesłanek przemawiających za zasadnością kary śmierci lub dezaprobatą dla niej jest wiele, dlatego też trudno zająć jednoznaczne stanowisko w tej sprawie, zwłaszcza gdy argumenty obu stron są wartościowe i racjonalne. Poniżej została przedstawiona tabela prezentująca procentowo wyrażone liczby abolicjonistów i retencjonistów w latach 1987-2011.

⁴⁰ https://encyklopedia.biolog.pl/index.php?haslo=Ekonomiczna_analiza_kary_%C5%9B-mierci (dostęp 20.01.2021 r.).

Tabela 2. Stosunek Polaków do kary śmierci w latach 1987-2011 [w proc.]⁴¹

Stosunek do kary śmierci	Wskazania respondentów według terminów badań															
	XI '87	IX '89	XI '90	III '91	IV '94	X '95	IV '96	IV '97	III '98	I '99	II '00	VI '01	VI '02	III '04	III '07	IV '11
Zwolennicy	60	52	63	62	56	66	74	74	76	77	77	72	74	77	63	61
Przeciw-nicy	28	27	28	29	28	26	19	20	15	18	19	23	19	19	31	34
Trudno powiedzieć	12	21	9	9	16	8	7	6	9	5	4	5	7	4	6	5

Źródło: CBOS, *Poczucie bezpieczeństwa, zagrożenie przestępczością i stosunek do kary śmierci*, Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań, BS/60/2011, Warszawa 2011, s. 6.

Porównanie badań z lat 1987-2011 wskazuje, iż za każdym razem przeważa liczba zwolenników kary śmierci. Według badań CBOS najwięcej przeciwników kary śmierci znajdujemy w grupach: najmłodszych respondentów (uczniów, studentów), osób dobrze wykształconych, mieszkańców dużych aglomeracji, osób znajdujących się w dobrej sytuacji materialnej, prywatnych przedsiębiorców, osób na stanowiskach kierowniczych, osób biernych zawodowo zajmujących się domem oraz osób praktykujących religijnie kilka razy w tygodniu⁴². Z kolei aprobatę dla kary eliminacyjnej wyrażają: robotnicy wykwalifikowani, rolnicy, bezrobotni oraz osoby źle oceniające swoją sytuację materialną⁴³. Statystyki te pokazują, że zdecydowana większość przeciwników kary śmierci to osoby dobrze wykształcone, co może świadczyć o tym, iż posiadają różnorodną wiedzę, poczynając od etyki, filozofii, po elementy psychologii, prawa i polityki, a także osoby religijne dlatego też sprzeciwiają się karze eliminacyjnej. Natomiast osoby o niższym wykształceniu oraz niezadowolone ze swojego poziomu życia mogą przejawiać frustrację, domagając się poczucia sprawiedliwości, dlatego też mogą uznawać, iż kara śmierci taką będzie.

Dodatkowo w analizie powyższych wyników CBOS wskazało, że na aprobatę stosowania kary śmierci nie ma wpływu poczucie zagrożenia przestępczością,

⁴¹ W latach 1987 i 1989 pytanie brzmiało: „Dużo dyskutuje się obecnie nad stosowaniem kary śmierci. Czy widzi Pan(i) potrzebę stosowania takiego wyroku przez sądownictwo w Polsce?” (z odpowiedziami „Tak” – „Nie”). W latach 1990-1997 pytano: „Jaki jest Pana(i) stosunek do kary śmierci? Czy jest Pan(i) za zniesieniem czy też za utrzymaniem kary śmierci?” (z odpowiedziami od „Zdecydowanie za utrzymaniem” do „Zdecydowanie za zniesieniem”). W roku 1998 zapytano: „Czy, Pana(i) zdaniem, byłoby słuszne czy też niesłuszne przywrócenie kary śmierci za zabójstwo?” (z odpowiedziami od „Zdecydowanie słuszne” do „Zdecydowanie niesłuszne”). W ostatnich sondażach pytanie brzmiało: „Jaki jest Pana(i) stosunek do kary śmierci? Czy w Polsce powinno się stosować karę śmierci za najcięższe przestępstwa czy też nie powinno?” (z odpowiedziami od „Zdecydowanie powinno” do „Zdecydowanie nie powinno”). Zob. CBOS, *Poczucie bezpieczeństwa, zagrożenie przestępczością i stosunek do kary śmierci*, Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań, BS/60/2011, Warszawa 2011, s. 6.

⁴² Ibidem, s. 6-7.

⁴³ Ibidem, s. 7.

niemniej jednak zauważono, iż poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania może już determinować opinię na temat kary eliminacyjnej⁴⁴.

Warto zauważyć, że w okresie obowiązywania moratorium na karę śmierci poparcie dla tej kary głównej znacznie spadło. Może to wynikać z szerzenia wiedzy na temat abolicji, zwłaszcza przez media, co było również potwierdzone w praktyce, a mianowicie poprzez zmiany w przepisach prawa oraz polityce państwa. Natomiast po wprowadzeniu nowego kodeksu karnego z 1997 r. widać, że społeczeństwo ponownie zaczęło domagać się kary śmierci (ok. 74% badanych). Może być to powiązane ze zmieniającą się sytuacją społeczno-ustrojową kraju i obawami, iż najważniejsze dobra prawne nie będą należycie chronione oraz z obawami wzrostu poziomu przestępczości.

Tabela 3. Opinie Polaków na temat poczucia bezpieczeństwa w Polsce [w proc.]

Czy, Pana(i) zdaniem, Polska jest krajem, w którym żyje się bezpiecznie?	Wskazania respondentów według terminów badań																		
	III '87	XI '93	IV '95	IV '96	IV '97	III '98	IV '99	II '00	IV '01	IV '02	IV '03	III '04	III '05	IV '06	IV '07	III '08	IV '09	IV '10	IV '11
Tak	74	26	19	21	24	22	33	28	18	27	34	33	46	43	53	68	69	70	75
Nie	22	67	79	77	75	76	64	70	81	71	62	65	49	53	43	30	29	26	22
Trudno powiedzieć	4	7	2	2	1	2	4	2	1	2	4	2	5	4	4	2	2	4	3

Źródło: CBOS, *Poczucie bezpieczeństwa, zagrożenie przestępczością i stosunek do kary śmierci*, Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań, BS/60/2011, Warszawa 2011, s. 1.

Na podstawie porównania danych dotyczących przestępczości (wykres 1) i dotyczących poparcia dla kary śmierci (tabela 2) widać, iż po ogłoszeniu moratorium na wykonywanie kary śmierci w 1989 r. poparcie dla tej sankcji było najniższe i wynosiło 52%, również w tym okresie zanotowano najniższy poziom przestępczości (wykres 1). W roku 1997 poparcie dla kary eliminacyjnej wzrosło już do poziomu 74%, przy czym poziom przestępczości zwiększył się o 55% w porównaniu do 1989 r. Dodatkowo w 1997 r. aż 75% respondentów uznało, iż Polska nie jest bezpiecznym krajem. To spora zmiana, powiązana ze zmianami społeczno-ustrojowymi w Polsce, wynikająca również z wprowadzenia nowego kodeksu karnego i w związku z tym zmiany penalizacji niektórych czynów. W momencie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej liczba zwolenników najcięższej kary kryminalnej wyniosła już 77%, a poziom przestępczości również kształtował się na najwyższym poziomie. Mimo to tylko 65% badanych uznało, że w Polsce żyje się niebezpiecznie, co stanowi spadek o 10 punktów procentowych w porównaniu do 1997 r. Po kolejnych transformacjach prawnych i społecznych poparcie dla kary śmierci spadło już do 61% w 2011 r., przy czym poziom przestępczości również

⁴⁴ Zob. ibidem, s. 7.

uległ zasadniczemu spadkowi o blisko 20%, dodatkowo aż 75% badanych uznało Polskę za kraj bezpieczny.

Można zauważyć, iż faktycznie poparcie dla kary śmierci zmienia się adekwatnie do poziomu przestępczości, lecz rzeczywiste powody wzrostu poziomu przestępczości są zależne od wielu czynników (rzetelność statystyk, skuteczność organów ścigania, penalizacja nowych czynów i inne), a to wszystko wpływa na poczucie bezpieczeństwa obywateli, którzy domagają się przywrócenia ładu i porządku w państwie, dlatego też w karze śmierci dopatrują się idealnego instrumentu zastosowanego w tym celu.

Dopiero badania przeprowadzone po 2007 r. pokazują, że społeczeństwo zaczęło skłaniać się ku abolicji (ok. 60% badanych jest zwolennikami kary śmierci). Zmiany te są efektem przeobrażeń zachodzących w Polsce, przyjmowanych przez nią wartości oraz podejmowania szczególnej ochrony praw człowieka i demokracji, a także angażowania się w politykę międzynarodową sprzyjającą tym celom. Ponadto przez lata 90. do roku 2011 można zauważyć wzrost poziomu poczucia bezpieczeństwa życia w Polsce, a to również świadczy o ustabilizowanej sytuacji wewnętrznej kraju, co także wpływa na decyzje Polaków o zasadności stosowania kary śmierci i tendencjach abolicjonistycznych.

Tabela 4. Opinie Polaków o karze śmierci i ich poczuciu bezpieczeństwa w Polsce – badania własne [w proc.]

Zadane pytanie	Odpowiedzi	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Czy popiera Pan/Pani karę śmierci?		47	38	15
Czy według Pana/Pani kara śmierci mogłaby być w Polsce wprowadzona?		53	30	17
Czy według Pana/Pani Polska jest krajem bezpiecznym w kontekście poziomu przestępczości?		70	26	4

Źródło: badania własne, czas przeprowadzenia: listopad 2019 r.

Tabela 5. Podział respondentów na grupy wiekowe w kontekście kary śmierci i poziomu poczucia bezpieczeństwa w Polsce – badania własne [w proc.]

Zadane pytanie?	18-39 lat			40-59 lat			60 lat i więcej		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Czy popiera Pan/Pani karę śmierci?	57	29	14	45	42	13	38	44	18
Czy według Pana/Pani Polska jest krajem bezpiecznym w kontekście poziomu przestępczości?	90	8	2	61	32	7	58	38	4

Źródło: badania własne, czas przeprowadzenia: listopad 2019 r.

W celu ustalenia argumentów zwolenników i przeciwników kary śmierci, dla potrzeb niniejszego artykułu zostały przeprowadzone badania własne⁴⁵. Jak się okazało, tylko 47% badanych popiera karę śmierci. Nadal widoczna jest aprobatą dla tej kary, lecz poziom poparcia dla niej nie przekroczył 50%, co jest ogromną różnicą w stosunku do minionych lat, kiedy to poparcie dla kary eliminacyjnej kształtowało się na poziomie 60-70%. Dodatkowo badania pokazały, iż największe poparcie dla kary śmierci znajduje się wśród młodych osób, w wieku 18-39 lat, a najmniejsze wśród osób powyżej 60. roku życia. Ta grupa wiekowa swoją niechęć argumentowała najczęściej tym, iż każdy ma prawo do życia, niezależnie od tego, jakim jest człowiekiem. Dodatkowo dezaprobatę uzasadniali własnymi negatywnymi doświadczeniami życiowymi. Z kolei najmłodsza grupa wiekowa dla poparcia kary śmierci wskazywała na konieczność surowego karania najcięższych gatunkowo przestępstw, brak wiary w resocjalizację oraz na wysoki poziom przestępczości. Natomiast w średniej grupie wiekowej poziom aprobaty i dezaprobaty dla kary eliminacyjnej kształtował się na wyrównanym poziomie. Argumentami dla poparcia kary śmierci była konieczność wzmocnienia poziomu bezpieczeństwa oraz zwrócono uwagę na sprawiedliwość tej kary jako adekwatnej dla najcięższych gatunkowo czynów. Kontrargumentami tej grupy wiekowej było powoływanie się na zasadę humanitaryzmu, możliwość omyłki sądowej i brak wiary w polski wymiar sprawiedliwości.

W toku badania ujawniło się spore poparcie dla wprowadzenia kary śmierci w Polsce, bo aż 53% respondentów wyraziło aprobatę. Można dostrzec dwa powody takiej opinii, a mianowicie stanowcze twierdzenie, że powinna być wprowadzona do polskiego porządku prawnego, a drugi powód dotyczył aktualnej sytuacji politycznej, na podstawie której respondenci wskazywali, że obecne organy władzy są zdolne do jej wprowadzenia. Należy zaznaczyć, że niektórzy badani wyrażali sprzeciw wobec kary śmierci, lecz jednocześnie wskazywali na poparcie dla jej wprowadzenia. Oznacza to, że mimo niechęci wobec tak radykalnego środka uważają, że jest ona karą sprawiedliwą.

W kwestii poziomu poczucia bezpieczeństwa 70% respondentów uznało, iż Polska jest krajem bezpiecznym. Wynik ten jest również potwierdzeniem wcześniejszych badań przeprowadzonych przez CBOS (zob.: tabela 3, jak wcześniej też wskazano – w 2018 r. 86% Polaków uznało, że w Polsce czuje się bezpiecznie). Największe poczucie zagrożenia przestępczością wykazały osoby w wieku 60 lat i więcej (38%). Natomiast osoby najmłodsze, aż 90% badanych, uznały Polskę za kraj bezpieczny. Kwestia ta warunkowana jest rozwojem społecznym, technicznym i świadomością obywateli, gdzie osoby starsze wskazywały na obawy wynikające z dynamicznych przeobrażeń społeczeństwa. Niemniej badania statystyczne

⁴⁵ Grupa respondentów objęła 100 osób w trzech grupach wiekowych: 18-39 lat, 40-59 lat, 60 lat i więcej. Badanie zostało przeprowadzone w Warszawie w listopadzie 2019 r. Zob. tabela 4 i 5.

pokazały, że liczba popełnianych przestępstw uległa zmniejszeniu, a zarazem poziom wykrywalności przestępstw wzrósł.

Na przestrzeni wieków w świadomości ludzi i instytucji penitencjarnych kara śmierci uznawana była za moralnie dopuszczalną sankcję w ściśle określonych przypadkach, czyli gdy najcenniejsze dobra prawne zostały zagrożone lub naruszone przestępstwem, i w określonych granicach. Niestety, w historii miały miejsce sytuacje, w których kara eliminacyjna nie była oparta na założeniach moralnych, lecz stosowana była w celach propagandowych lub stawała się narzędziem władzy. Również na gruncie filozofii kara śmierci znajdowała swoje uzasadnienie jako podstawowy element wymiaru sprawiedliwości, jako sposób zapewnienia przez państwo-gwaranta sprawiedliwości. Dopiero z czasem i wraz z rozwojem koncepcji filozoficznych rozpoczęto dyskusję nad karą śmierci i jej zasadnością. Nieustanne procesy kulturowo-cywilizacyjne i zmienność życia społecznego sprawiają, że temat kary śmierci pozostaje otwarty. Kształtowanie się opinii i postaw społecznych, przy uwzględnieniu stopnia dojrzałości politycznej i dojrzałości instytucji prawotwórczych oraz zmienność poziomu stabilności kraju (ekonomicznej, politycznej, prawnej, społecznej) są podstawą do wprowadzania regulacji prawnych skutkujących zniesieniem, utrzymaniem lub przywróceniem kary śmierci.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na aspekt religijny w kontekście kary śmierci. Według wyżej przedstawionych danych większość osób będących przeciwnikami omawianej sankcji uważała się za osoby religijne. Polska należy do krajów zamieszkiwanych w przeważającej mierze przez katolików⁴⁶, jednakże Kościół katolicki opowiadał się za aprobatą dla kary śmierci, który to pogląd dopiero w czasach najnowszych zaczął słabnąć. Do niedawna Kościół wskazywał, że utrzymanie kary śmierci jest konieczne ze względu na potrzebę ochrony społeczeństwa. W *Katechizmie Kościoła Katolickiego*, konstytucji apostolskiej *Fidei Depositum*, podpisanej przez Jana Pawła II w 1992 r., w tezie 2266 stwierdzono: „Kiedy tożsamość i odpowiedzialność winowajcy są w pełni udowodnione, tradycyjne nauczanie Kościoła nie wyklucza zastosowania kary śmierci, jeśli jest ona jedynym dostępnym sposobem skutecznej ochrony ludzkiego życia przed niesprawiedliwym napastnikiem”⁴⁷. Takie sformułowanie oznacza niewątpliwie aprobatę dla kary śmierci w określonych przypadkach, a mianowicie, gdy nie ma wątpliwości co do tożsamości osoby winnej i zarzucanego jej czynu, czyli niemożność skazania na śmierć w drodze procesu poszlakowego oraz popełniony naganny czyn musi być wielkiej wagi, oraz gdy jest to jedyna metoda pozwalająca zabezpieczyć społeczeństwo przed przestępcą. Z kolei encyklika *Evangelium vitae* z 1997 r. również zawiera wypowiedzi o karze śmierci. W encyklice wskazano, iż „wymiar i jakość kary [...] nie powinny sięgać

⁴⁶ Badania CBOS z 2012 r. pokazały, że 93% dorosłych Polaków uznaje się za katolików. Zob. CBOS, *Zmiany w zakresie wiary i religijności Polaków po śmierci Jana Pawła II*, Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań, BS/49/2012, Warszawa 2012, s. 2.

⁴⁷ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/P/PR/poprawianie_katechizmu.html (dostęp 20.01.2021 r.).

do najwyższego wymiaru, czyli do odebrania życia przestępcy, poza przypadkami absolutnej konieczności, to znaczy, gdy nie ma innych sposobów obrony społeczeństwa. Dzisiaj jednak [...] takie przypadki są bardzo rzadkie, a być może nie zdarzają się już wcale⁴⁸. Papież wskazał też, że „jeżeli środki bezkrwawe wystarczają do obrony życia ludzkiego przed napastnikiem i do ochrony porządku publicznego oraz bezpieczeństwa osób, władza powinna stosować te środki, gdyż są one bardziej zgodne z konkretnymi uwarunkowaniami dobra wspólnego i bardziej odpowiadają godności osoby ludzkiej”⁴⁹. W tak prezentowanym ujęciu przez Kościół kara śmierci ma charakter kary sprawiedliwej, jednakże sposób jej wykonania powinien odpowiadać godności ludzkiej. Zadaniem państwa jest ochrona ładu publicznego i społeczeństwa, dlatego też państwo może sięgać po adekwatne środki, które to zapewnią. Postawa Kościoła pod koniec XX w. oznacza początki abolicji, wskazując, iż kara śmierci jest instrumentem dozwolonym, ale już niekoniecznym.

Dla porównania, kraje islamskie dopuszczają karę śmierci jako sankcję za apostazję, sprofanowanie imienia Mahometa, dodatkowo za cudzołóstwo, homoseksualizm, zgwałcenie⁵⁰. Ponadto w Iranie karą eliminacyjną karze się kradzież, odbycie stosunku płciowego przez osobę innego wyznania z muzułmanką, picie alkoholu, wytwarzanie oraz handel materiałem pornograficznym⁵¹. Dodatkowo Iran przewiduje możliwość stosowania kary eliminacyjnej również wobec osób nieletnich. Czyny karane śmiercią w krajach islamskich mają charakter przestępstw religijnych czy obyczajowych, opartych na zasadach moralnych, których naruszenie jest podstawą do eliminacji nienależycie postępującego osobnika.

W toku dyskusji wokół kary śmierci nie można zapomnieć o kwestiach winy, odpowiedzialności przestępcy, odpowiedzialności za zbrodnię i o wolności. Należy pamiętać, iż jest to problem bardziej złożony, obejmuje bowiem aspekty moralne, teologiczne, prawne czy psychologiczne. Debatując wokół najcięższej kary kryminalnej, nie można skupiać się wyłącznie na osobie skazanej, nie rozważając racji społecznych powiązanych z rozumieniem pojęć sprawiedliwości i bezpieczeństwa, motywach umieszczenia tej najsurowszej kary w katalogu kar czy dyskusowania o całej machinie i procedurze wykonawczej kary eliminacyjnej oraz zaangażowaniu w to wielu osób.

W 2015 r. stracono co najmniej 1634 osoby, był to wzrost o ponad 50% względem poprzedniego roku i najwyższa odnotowana przez Amnesty International

⁴⁸ M. Mitera, M. Zubik, op.cit., s. 52.

⁴⁹ Ibidem, s. 53.

⁵⁰ Ibidem, s. 48.

⁵¹ Ibidem, <https://amnesty.org.pl/fakty-i-liczby-dotycz%C4%85ce-kary-%C5%9Bmierci/> (dostęp 20.01.2021 r.).

liczba od 1989 r.⁵² Taki nagły wzrost liczby wykonanych wyroków śmierci mógł być wynikiem stanów wojny w niektórych państwach oraz konfliktów społecznych⁵³.

Według danych Amnesty International opublikowanych w kwietniu 2017 r. na karę śmierci w 2016 r. skazano 3117 osób w 55 krajach, a wykonano 1032 wyroki⁵⁴. W porównaniu do 2015 r. jest to spadek o 37%. W Europie krajem, w którym nadal stosuje się karę śmierci wykonywaną poprzez rozstrzelanie, jest Białoruś.

Zatem z całą pewnością można stwierdzić, że świat oddala się od kary śmierci. Według danych Amnesty International z końca 2019 r. 106 krajów (większość krajów świata) zlikwidowało w swoim systemie prawnym karę śmierci za wszystkie przestępstwa, a 142 kraje (ponad dwie trzecie) zniosły karę śmierci w prawie lub w praktyce⁵⁵. Z kolei w roku 2019 Amnesty International zarejestrowała 657 egzekucji w 20 krajach, co stanowi spadek o 5% względem roku 2018 (wówczas wykonano co najmniej 690)⁵⁶. Jest to najmniejsza liczba egzekucji, jaką zanotowała Amnesty International od co najmniej dekady.

W dzisiejszym świecie zaczyna brakować miejsca dla kary śmierci, czyli kary uznanej za niehumanitarną i najbardziej okrutną, a wszelkie informacje na temat dalszego jej stosowania skłaniają do publicznych dyskusji i refleksji nad tą problematyką. Nieustannie trwają spory wokół tego tematu, będą powstawać wątpliwości, czy faktycznie to dobra decyzja o przyjęciu postawy abolicjonistycznej, czy może jednak należałoby powrócić do sankcji w postaci kary śmierci. Zrozumienie, czym tak naprawdę jest kara śmierci i jaki jest jej sens, wymaga głębokiej analizy uwzględniającej różnorodne aspekty, począwszy od osoby skazanego, przepisów prawa i wspólnych wartości, jak prawa człowieka, uwzględniając całą procedurę wykonania tej kary, politykę państwa oraz opinię społeczną, kończąc na przykładach

⁵² Dane nie uwzględniają liczby straceń przeprowadzonych w Chinach, gdzie informacje te objęte są tajemnicą państwową. Zob.: <https://amnesty.org.pl/kara-smierci-najwieksza-liczba-odnotowanych-egzekucji-od-ponad-25-lat/> (dostęp 20.01.2021 r.).

⁵³ Arabia Saudyjska, Iran i Pakistan są odpowiedzialne za prawie 90% wszystkich odnotowanych egzekucji. Zob. *ibidem*.

⁵⁴ *Amnesty International Global Report Death sentences and executions 2016*, <https://amnesty.org.pl/wpcontent/uploads/2017/04/EMBARGOED-Stats-Report.pdf> (dostęp 20.01.2021 r.).

⁵⁵ Przykładowo Republika Środkowoafrykańska, Gwinea Równikowa, Gambia, Kazachstan, Kenia i Zimbabwe podjęły odpowiednie kroki lub wydały oświadczenia, które to działania prowadzą do zniesienia kary śmierci. Także Barbados usunęło obowiązkową karę śmierci z konstytucji. Z kolei w Stanach Zjednoczonych Kalifornia wprowadziła moratorium na wykonywanie kary śmierci, podobnie Gambia, Kazachstan, Malezja, Rosja i Tadżykistan podtrzymują przyjęte moratorium. Oprócz kroków zmierzających do zniesienia kary śmierci, w roku 2019 w 24 krajach odnotowano przypadki zmiany wyroku lub ułaskawienia kary śmierci. Zob. <https://amnesty.org.pl/kara-smierci-2019-fakty-i-liczby/> (dostęp 20.01.2021 r.).

⁵⁶ Dodać należy, że większość egzekucji miała miejsce w Chinach, Iranie, Arabii Saudyjskiej, Iraku i Egipcie. Podkreślić również trzeba, że prawdziwa liczba egzekucji wykonanych w Chinach nie jest znana, zatem przywoływana liczba w statystykach Amnesty International może być wyższa. Zob. *ibidem*.

zapisanych na kartach historii, pozwalających na głębsze zrozumienie tego problemu. Dopiero wtedy można zastanawiać się nad zasadnością kary śmierci.

Źródła prawa

- Drugi Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, przyjęty w Nowym Jorku dnia 15.12.1989 r., Dz. U. z 2014 r. poz. 891.
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE z 2007 r. Nr C 303/1 ze zm.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.
- Protokół nr 13 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczący zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach, sporządzony w Wilnie dnia 3.5.2002 r., Dz. U. z 2014 r. poz. 1155.
- Protokół Nr 6 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący zniesienia kary śmierci, sporządzony w Strasburgu dnia 28.4.1983 r., Dz. U. z 2001 r. Nr 23, poz. 266.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19.3.1928 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 33, poz. 313.
- Traktat o Unii Europejskiej, Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/30 ze zm.
- Ustawa z 12.7.1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego oraz o podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywien i nawiązek w prawie karnym, Dz. U. Nr 95, poz. 475.
- Ustawa z 19.4.1969 r. – Kodeks karny, Dz. U. Nr 13, poz. 94 ze zm.
- Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553.
- Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 ze zm.
- Ustawa z 19.4.1969 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. Nr 13, poz. 98 ze zm.
- Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 2023 r. poz. 127.
- Ustawa z 6.4.1990 r. o Policji, Dz. U. z 2923 r. poz. 171 ze zm.
- Ustawa z 7.12.1989 r. o amnestii, Dz. U. Nr 64, poz. 390.

Orzecznictwo

- Postanowienie SN z 19.10.2010 r., II KK224/10, LEX nr 844423.
- Wyrok SA w Katowicach z 7.11.2012 r., I ACa 702/12, LEX nr 1239894.
- Wyrok SA w Szczecinie z 14.3.2019 r., II AKa 246/18, LEX nr 2723279.
- Wyrok SA we Wrocławiu z 22.11.2017 r., II AKa 323/17, LEX nr 2432036.
- Wyrok SA we Wrocławiu z 24.1.2019 r., II AKa 237/18, LEX nr 2620795.
- Wyrok SN z 13.2.1973 r., V KRN 530/72, OSNKW 1973, nr 6, poz. 74.
- Wyrok SN z 22.4.1971 r., III KR 56/71, LEX nr 21393.
- Wyrok SO w Warszawie z 7.11.2017 r., III C 812/16, LEX nr 2410059.
- Wyrok SO w Zielonej Górze z 10.12.2015 r., II K 50/15, LEX nr 1958714.
- Wyrok TK z 30.9.2008 r., K 44/07, Dz. U. z 2008 r. Nr 177, poz. 1095.

Bibliografia

Literatura

- Amnesty International *Global Report Death sentences and executions 2016*, <https://amnesty.org.pl/wpcontent/uploads/2017/04/EMBARGOED-Stats-Report.pdf> (dostęp 20.1.2021 r.).
- Balicki R., *Zniesienie kary śmierci w Polsce* [w:] *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw jednostki*, Wrocław 2014, s. 15-23.
- Budyn-Kulik M., Kozłowska-Kalisz P., Kulik M., Mozgawa M., *Kodeks karny komentarz*, Warszawa 2012.
- CBOS, *Poczucie bezpieczeństwa, zagrożenie przestępczością i stosunek do kary śmierci*, Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań, BS/60/2011, Warszawa 2011.
- CBOS, *Zmiany w zakresie wiary i religijności Polaków po śmierci Jana Pawła II*, Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań, BS/49/2012, Warszawa 2012.
- Mitera M., Zubik M., *Kara śmierci w świetle współczesnych doświadczeń systemów prawnych*, Warszawa 1998.
- Oceny działalności instytucji publicznych. Komunikat z badań*, nr 38/2020, s. 11.
- Pływaczewski E., *Główne problemy przestępczości w Polsce* [w:] *Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii = Current problems of the penal law and the criminology = Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie*, Białystok 1998, s. 343-362.
- Skrzydło W., *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U.97.78.483)* [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. IV, Kraków 2002.
- Sójka-Zielińska K., *Historia prawa*, Warszawa 2001.
- Stankiewicz W., *Prawnomiędzynarodowe uregulowania kary śmierci na świecie*, „Studia Gdańskie. Wzjęcie i rzeczywistość” 2013, t. X, s. 36-53.
- Warylewski J., *Wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – diagnoza statystyczno-kryminologiczna wybranych aspektów* [w:] *Między nauką a praktyką prawa karnego. Księga jubileuszowa profesora Gardockiego*, Warszawa 2014, s. 335-360.

Netografia

- <https://amnesty.org.pl/subjects/kara-smierci/> (dostęp 20.01.2021 r.).
- <https://amnesty.org.pl/fakty-i-liczby-dotycz%C4%85ce-kary-%C5%9Bmierci/> (dostęp 20.1.2021 r.).
- <https://amnesty.org.pl/kara-smierci-2019-fakty-i-liczby/> (dostęp 20.01.2021 r.).
- <https://amnesty.org.pl/kara-smierci-najwieksza-liczba-odnotowanych-egzekucji-od-ponad-25-lat/> (dostęp 20.01.2021 r.).
- https://encyklopedia.biolog.pl/index.php?haslo=Ekonomiczna_analiza_kary_%C5%9Bmierci (dostęp 20.01.2021 r.).
- <http://www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/hasla/334097,amnestia.html> (dostęp 20.01.2021 r.).
- http://www.opoka.org.pl/biblioteka/P/PR/poprawianie_katechizmu.html (dostęp 20.01.2021 r.).
- <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/121461,Rok-2015-bardziej-bezpieczny.html?search=234333738> (dostęp 22.01.2021 r.).
- <https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/186709,Policja-najlepiej-oceniana-instytucja-w-Polsce.html> (dostęp 20.01.2020 r.).

<https://statystyka.policja.pl/st/informacje/161093,Mniej-przestepstw-wysokie-poczucie-bezpieczenstwa-Polakow-podsumowanie-I-polrocz.html> (dostęp 20.01.2021 r.).

Streszczenie

Kara śmierci jest wciąż przedmiotem dyskusji we współczesnym świecie. Coraz więcej krajów decyduje się na zaprzestanie jej stosowania. Celem niniejszego artykułu jest opisanie kształtowania się regulacji prawnych polskich i międzynarodowych, które miały na celu zniesienie kary śmierci w Polsce. Ponadto w artykule opisano najważniejsze argumenty abolicjonistów i zwolenników kary śmierci.

Abstract

The death penalty is still under discussion in the modern world. More and more countries decide to stop applying it. The aim of this article is to describe the formation of polish and international legal regulations which have aimed at abolishing the death penalty in Poland. Additionally, the article describes the most important arguments of abolitionists and supporters of the death penalty.

Słowa kluczowe: kara śmierci; konstytucja; prawo międzynarodowe; prawa człowieka; prawo do życia; abolicjonizm; retencjonizm; Amnesty International

Keywords: death penalty; constitution; international law; human rights; right to life; abolitionism; retentionism; Amnesty International